

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перша проректорка
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидатка наук з державного управління,
доцентка

Ірина КОВТУН

» серпня 2026 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертаційного дослідження, поданого на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право,
ІВАНІСОВА Романа Валерійовича на тему:
«Європеїзація цивільного законодавства України»,
затверджену вченою радою Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
(протокол № 6 від 28 жовтня 2022 року)

ВИТЯГ

з протоколу спільного засідання кафедри приватного права і кафедри
міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та
права імені Леоніда Юзькова
від 28 серпня 2026 року

ПРИСУТНІ:

Присутні: Гринько С. Д., завідувачка кафедри приватного права, д-р юрид. наук, проф.; професори кафедри приватного права: Ватрас В. А., д-р юрид. наук, проф.; Анікіна Г. В., канд. юрид. наук, доц.; Бондаренко-Зелінська Н. Л., канд. юрид. наук, проф.; Сердечна І. Л., канд. юрид. наук, доц.; Чорна Ж. Л., канд. юрид. наук, проф.; Якимчук С. О., канд. юрид. наук, доц.; доценти кафедри приватного права: Гарієвська М. Б., канд. юрид. наук, доц.; Грицишина Л. В., докторка філософії з права, доц.; Ромась М. І., докторка філософії з права, доц.; Ромась Д. С., доктор філософії з права; Трач О. М., канд. юрид. наук, доц.; завідувачка кафедри міжнародного та європейського права Лозінська С. В., канд. юрид. наук, доц.; професори кафедри міжнародного та європейського права: Ільків О. В., д-р юрид. наук, проф.; Нагнибіда В. І., д-р юрид. наук, проф.; Черняк О. Ю., канд. юрид. наук, проф.; Іванова Р. А., канд. юрид. наук, доц.; доценти кафедри: Іваницький А. М., доктор філософії з права; Кірик А. Ю., докторка філософії з права, доц.

Запрошені: завідувач кафедри трудового, господарського та земельного права наук Костяшкін І. О., д-р. юрид. наук, проф.; аспірант кафедри міжнародного та європейського права Іванісов Р.В.

3 присутніх – 5 докторів юридичних наук, 15 кандидатів юридичних наук і докторів філософії – фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова ІВАНІСОВА Романа Валерійовича на тему: «Європеїзація цивільного законодавства України», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

завідувачку кафедри міжнародного та європейського права, кандидатку юридичних наук, доцентку Лозінську С. В., яка повідомила присутніх про те, що Іванісов Роман Валерійович народився 2 листопада 1978 року в м. Бердянськ Запорізької області.

Освіта – вища. У 2020 році закінчив Бердянський університет менеджменту і бізнесу та здобув ступінь бакалавра за спеціальністю Право, присвоєно кваліфікацію бакалавра права. У 2021 році закінчив Київський національний університет ім. Тараса Шевченка та здобув ступінь магістра за спеціальністю Публічне управління та адміністрування. З 2022 року є аспірантом кафедри міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова за спеціальністю 081 Право.

Вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова рішенням від 28 жовтня 2022 року (протокол №6) було затверджено тему дисертаційного дослідження «Європеїзація цивільного законодавства України» Іванісова Романа Валерійович.

Наукова керівниця – кандидатка юридичних наук, професорка, професорка кафедри міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Черняк Олена Юріївна.

Дисертацію виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), а також на 2024–2030 роки «Актуальні питання правового регулювання здійснення та захисту особистих немайнових і майнових прав суб'єктів приватного права» (державний реєстраційний номер 0124U002539), що є складовою наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

СЛУХАЛИ: *виступ аспіранта Іванісова Р.В., який доповів присутнім основний зміст дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтував актуальність теми дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, визначив мету та завдання дослідження, основні положення, які виносяться на захист, висвітлив методологічну основу дисертації, охарактеризував ступінь наукової розробки проблеми на сучасному етапі, виклав основні результати дослідження та сформулював висновки і рекомендації, відповів на запитання науково-педагогічних працівників кафедри.*

Здобувач зазначив, що Стратегічний курс України на повноправне членство в ЄС та виконання Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС (*acquis* ЄС) вимагають глибокої та системної трансформації вітчизняного правопорядку. У цьому контексті ключовим завданням євроінтеграційної адаптації виступає оновлення приватноправової системи, яка тривалий час зазнавала десинхронізації через наявність застарілих та дублюючих норм.

Основним векторним напрямом сучасної юридичної реформи є рекодифікація Цивільного кодексу України. Концепція оновлення ЦК України та розроблений на її основі проєкт нового кодифікованого акта передбачають відмову від радянського спадку, подолання дуалізму приватноправового регулювання шляхом скасування Господарського кодексу України та утвердження моністичної системи цивільно-правового регулювання.

Актуальність дослідження посилюється необхідністю імплементації в національну цивілістику здобутків європейського «м'якого права», зокрема Проєкту Загальної довідкової схеми (DCFR), Принципів європейського договірної права (PECL), Принципів європейського деліктного права (PETL) та Принципів UNIDROIT.

Водночас процес європеїзації вимагає дотримання принципу правової визначеності та верховенства права, що передбачає забезпечення чіткості норм та адаптацію правотлумачної й правозастосовної практики вітчизняних судів у дусі прецедентної практики Суду справедливості ЄС та Європейського суду з прав людини. Відтак, потреба у комплексному теоретико-методологічному обґрунтуванні моделей, напрямів та правових механізмів європеїзації цивільного законодавства України в умовах рекодифікації зумовлює актуальність і доцільність обраної теми дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є здійснення комплексного теоретико-доктринального та прикладного аналізу засад, напрямів і механізмів європеїзації цивільного законодавства України, а також розробка науково обґрунтованих концептуальних пропозицій щодо вдосконалення ЦК України та правозастосовної практики в умовах системної рекодифікації.

За результатами дослідження сформульовано висновки та пропозиції, що виносяться на захист.

вперше:

1) запропоновано визначати європеїзацію цивільного законодавства України як глобальний, ціннісний, соціокультурний та інституційно-правовий процес трансформації вітчизняного приватноправового порядку, що полягає в

системному узгодженні, наближенні та адаптації інститутів і норм цивільного права України до стандартів права ЄС, актів європейського «м'якого права», а також спільної європейської цивілістичної традиції;

2) обґрунтовано доцільність нормативного виокремлення та закріплення принципу чесної ділової практики (у системній єдності з добросовісністю) як самостійної фундаментальної засади цивільного законодавства України;

3) визначено доцільність офіційного нормативного закріплення принципу правової визначеності серед фундаментальних засад цивільного законодавства;

4) запропоновано унормувати обмеження відповідальності боржника через встановлення обсягу передбачуваності збитків. Боржник, який порушив зобов'язання, відповідає лише за ті збитки, які він передбачав або міг розумно передбачити в момент укладення договору, як ймовірний наслідок його порушення у зв'язку з обставинами, про які він знав або повинен був знати. Обмеження відповідальності не застосовується, якщо порушення зобов'язання було вчинено боржником умисно або внаслідок грубої необережності. У цьому випадку боржник зобов'язаний відшкодувати збитки у повному обсязі, включаючи непередбачувані непрямі збитки;

вдосконалено:

5) теоретичні положення щодо співвідношення понять європеїзації, гармонізації, адаптації приватно-правових порядків України та ЄС які, на відміну від існуючих підходів, розглянуто через призму багаторівневої системи правової інтеграції, у межах якої: європеїзація виступає генеральним соціокультурним, ціннісним і доктринальним процесом цілісної трансформації вітчизняного приватного права та його правової культури; гармонізація є системним методом узгодження і зближення приватноправових інститутів на основі нормативних вимог *acquis* ЄС та уніфікованих актів європейського «м'якого права»; адаптація є одностороннім техніко-юридичним інструментом пристосування національного цивільного законодавства третіх та асоційованих країн до вимог наднаціонального правопорядку;

6) на відміну від підходів, які зводять правову визначеність переважно до формальної техніко-юридичної якості тексту закону, доведено, що в контексті європеїзації цивільного законодавства України, цей принцип виступає двокомпонентною системою, яка охоплює: *правотворчий* вимір, який включає вимоги чіткості, доступності, неколізійності, сталості та прогнозованості цивільно-правових норм, обмеження меж дискреційних повноважень публічних органів, а також усунення суперечностей і дублювання норм; *правозастосовний* вимір, який включає забезпечення єдності та передбачуваності судово-правотлумачної практики, за якої правозастосування здійснюється у дусі правових стандартів ЄС, засад верховенства права та прецедентної практики ЄСПЛ та Суду ЄС;

7) концептуальне розуміння принципу доброзвичайності (*boni mores*) у цивільному праві України, який у контексті рекодифікації обґрунтовано не лише як оціночну категорію моралі, а як самостійний нормативно-ціннісний регулятор приватних відносин. Доведено, що легалізація цього принципу в оновленому ЦК

України трансформує правозастосовну практику, надаючи судам юридичні підстави для оцінки правомірності поведінки сторін крізь призму добросовісності та засад доброго господарювання;

8) підходи до визначення процедурних нормопроєктних особливостей процесів адаптації законодавства, в тому числі в межах приватного права. Запропоновано закріпити окремі норми в Регламенті ВР України, що стосуватимуться особливостей розгляду та ухвалення євроінтеграційних законопроєктів, з чітким визначенням критеріїв віднесення проєкту до категорії «євроінтеграційного»; встановити обов'язковість надання суб'єктом ініціативи детальної таблиці відповідності із зазначенням конкретних структурних елементів директиви та/або регламенту ЄС та проєкту закону, а також оцінки регуляторного впливу; доповнити регламентні процедури парламенту обов'язковим розглядом урядових звітів про виконання переговорних розділів безпосередньо на пленарних засіданнях ВР України із фіксацією результатів у формі обов'язкових до виконання рекомендацій;

9) розуміння підстав та наслідків позасудового оспорення договорів із збереженням виключно судового розгляду, крім випадків укладення договору про це між сторонами у тій самій формі, що і оспорюваний договір;

10) розуміння поняття розумності в договірних відносинах як основного об'єктивного показника для оцінки поведінки сторін, визначення строків, ціни, якості та обсягу виконання, якщо вони не були індивідуально погоджені в договорі. Запропоновано передбачити в ЦК України перелік факторів, який повинен бути врахований судом при оцінці розумності виконання договору в умовах воєнного стану (об'єктивні безпекові ризики для життя та здоров'я людей, загрози руйнування майна, логістичні та інфраструктурні обмеження у відповідному регіоні, реальна можливість вжиття стороною альтернативних заходів для належного виконання обов'язку);

набули подальшого розвитку:

11) наукове обґрунтування напрямів гармонізації вітчизняного договірного права з європейськими модельними кодифікаціями (DCFR, PECL, Принципи UNIDROIT). Доведено, що така рекодифікація повинна базуватися на відході від формально-текстуальних підходів на користь об'єктивації приватноправового регулювання;

12) розуміння правової природи переддоговірної відповідальності як відповідальності за зловживання правом. Обґрунтовано необхідність судово-правового тлумачення договорів у разі непередбачуваного ускладнення виконання;

13) обґрунтування недоцільності пов'язувати чинність договірних зобов'язань із фактом державної реєстрації самого договору з метою забезпечення повного дотримання чинності договору у зв'язку із досягненням згоди його сторонами.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспіранта Іванісова Р.В. такі питання:

Бондаренко-Зелінська Н. Л., к. ю. н., професорка: Ви визначаєте правову природу переддоговірної відповідальності як відповідальність за зловживання правом (зокрема, ви говорите про право на вихід із переговорів). Проте, якщо переддоговірні контакти сторін створюють особливе зобов'язання щодо ведення переговорів, чому ви віддаєте перевагу поняттю зловживання правом, а не самотійному делікту?

Відповідь: Дякую за запитання. Визначення переддоговірної відповідальності як інституту, що базується на забороні зловживання правом в межах ст. 13 ЦК України, дозволяє зберегти баланс між свободою договору та добросовісністю. Якщо розглядати її як класичний делікт, то виникає теоретичне питання, оскільки вихід із переговорів сам по собі є правомірною поведінкою. Тому лише через оптику зловживання правом ми можемо оцінити недобросовісність мотивів поведінки.

Якимчук С. О., к. ю. н., доцентка: Запропоноване вами правило для вирішення колізії стандартних умов договорів передбачає, що суперечливі умови анулюються, а договір вважається укладеним на підставі загальних диспозитивних норм ЦК. Але що робити, якщо анульована суперечлива умова стосувалася критично важливого для однієї зі сторін питання? Наприклад, обмеження відповідальності чи застереження про арбітраж, адже без них ця сторона взагалі б не укласти договір? Чи не порушує це правило про приватну автономію та свободу волевиявлення сторони?

Відповідь: Дякую за запитання. В цьому контексті ми виходили з позиції ст. II.-4:209 DCFR, яка передбачає пріоритет принципу збереження договору в комерційному обороті. Якщо сторони розпочали фактичне виконання договору, їхня реальна поведінка свідчить про намір бути зв'язаними договором, незважаючи на розбіжності у окремих розуміннях положень договору. Однак в цьому випадку приватна автономія зберігається: якщо сторона *заздалегідь* прямо заявила, що вона не згодна бути зв'язаною договором на інших умовах, ніж її власні стандартні умови, або якщо вона негайно заперечує проти виконання після виявлення розбіжностей, запропоноване нами правило не застосовується, і договір вважається неукладеним.

Іванова Р.Ю., к. ю. н., доцентка: в роботі ви обґрунтовуєте впровадження особливої відповідальності виробників за шкоду, завдану дефектами програмного забезпечення та ІІІ. Але виникає питання, як у такій моделі визначити суб'єкта відповідальності у випадку відкритих систем штучного інтелекту, де базову модель розробила одна транснаціональна корпорація, адаптував локальний український інтегратор, а кінцеве рішення розгорнув користувач на власному сервері? Хто у цьому ланцюжку є «виробником дефектного продукту»?

Відповідь: Дякую за запитання. Адаптуючи Директиву ЄС про відповідальність за дефектну продукцію, ми повинні виходити з критерію нормативного контролю над безпекою продукту, який в неї закладений.

Розробник базової моделі з відкритим кодом не може нести відповідальність за модифікації, які він не міг контролювати. Суб'єктом в такому випадку має виступати той, хто здійснив істотну зміну системи ІІІ та ввів її в цивільний оборот в Україні як готовий комерційний продукт. Базовий розробник відповідатиме лише у разі, якщо дефект існував безпосередньо у вихідній моделі й не міг бути усунутий наступними модифікаціями.

Сердечна І. Л., к. ю. н., доцентка: Ви критикуєте чинну ст. 652 ЦК України за її неефективність і пропонуєте надати судам право самостійно змінювати умови договору для відновлення балансу ризиків. Проте зміна договору судом, на нашу думку, є досить грубим втручанням у волю сторін. Чи не створить це загрозу для стабільності комерційних договорів?

Відповідь: Дякую за запитання. DCFR розглядає зміну договору судом як крайній крок. Для запобігання зловживанням у дисертації ми обґрунтували впровадження триетапного механізму, де встановлюється наявність об'єктивного, непередбачуваного та позаконтрольного ускладнення виконання; забезпечується первинний обов'язок сторін провести добросовісні переддоговірні переговори щодо зміни договору. І лише у разі недосагнення згоди суд може змінити умови, але виключно з метою відновлення економічного балансу.

Лозінська С.В., к. ю. н., доцентка: Одним із факторів європеїзації ви називаєте схоже до європейського права тлумачення судами національних норм відповідно до духу директив ЄС. Однак директиви часто містять абстрактні та неконкретні формулювання, що наразі дуже відрізняється від прагнень національних законодавців. Якщо український суд почне тлумачити чітку національну цивільно-правову норму в контексті європейської директиви, чи не порушить це принцип правової визначеності для сторін спору, які орієнтувалися на буквальний текст закону?

Відповідь: Дякую за запитання. Таке тлумачення є обмеженим інструментом і не може звичайно здійснюватися всупереч прямому тексту національного закону. Воно застосовується у випадках оціночних понять, прогалин або колізій у внутрішньому законодавстві. Якщо національна норма є чіткою та однозначною, суд звісно не може переписати чи змінити її через тлумачення. Проте якщо норма допускає декілька варіантів інтерпретації, суд зобов'язаний обрати той варіант, який максимально відповідає цілям європейського права та стандартам *acquis* ЄС.

Іваницький А.М., доктор філософії, доцент: Для транскордонних цифрових деліктів ви пропонуєте колізійну прив'язку центру інтересів потерпілого (місця його проживання). Проте у цифровому середовищі правопорушник часто є анонімним, а сервери та платформи, де поширюється інформація, зареєстровані у третіх країнах (офшорах). Як практично реалізувати цю прив'язку та забезпечити виконання судових рішень українських судів у таких випадках?

Відповідь: Дякую за запитання. Колізійна прив'язка визначає застосовне право, а не процесуальні механізми пошуку правопорушника. Застосування права країни проживання потерпілого є матеріальним захистом слабшої сторони. Тому потерпілий не повинен шукати правовий захист за невідомим йому іноземним правом правопорушника. Відповідно, що стосується виконання, то у цифрову епоху виконання забезпечується через взаємодію з глобальними цифровими платформами та провайдерами. Коли буде реальне рішення національного суду, винесене на підставі вітчизняного законодавства, потерпілий зможе ефективно вимагати видалення контенту, блокування чи деіндексації інформації.

ВИСТУПИЛИ:

професорка кафедри приватного права, кандидатка юридичних наук, професорка **Черняк О.Ю.**, як наукова керівниця, зробила коротку характеристику виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи та особи здобувача.

Аспірантом Іванісовим Р.В. повністю виконано індивідуальний план навчальної роботи, що відповідає навчальному плану Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова підготовки фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право аспірантури, складеного згідно Національної рамки кваліфікацій та вимог Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами і доповненнями).

Р. В. Іванісов своєчасно виконав всі розділи індивідуального навчального плану, відвідував лекції та семінарські заняття, які проводили науково-педагогічні працівники університету, пройшов педагогічну практику.

Іванісов Р.В. своєчасно та повністю виконав всі розділи індивідуального плану наукової роботи, що підтверджується висновками кафедри міжнародного та європейського права на підставі звітів аспіранта та висновків наукового керівника.

Проведене дослідження відповідає вимогам актуальності, оригінальності підходу дослідження, а отримані результати характеризуються ознаками наукової новизни.

Дисертаційне дослідження характеризується вдалою структурою, що дозволило зупинитись не лише на вивченні проблеми в цілому, але й на окремих її аспектах та виявити взаємозв'язки між ними. Питання аналізуються послідовно, показана їх взаємообумовленість.

Про обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження, зокрема, свідчить опрацювання значного масиву наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів, що супроводжувалось їх критичним аналізом і аргументацією власних позицій.

Разом з тим аспірант оперує найновішими вітчизняними та зарубіжними публікаціями, що присвячені дослідженню окремих аспектів цієї проблематики. На особливу увагу заслуговує проведений дисертантом глибокий та послідовний

аналіз цивільного законодавства із питань, пов'язаних із правовим регулюванням динаміки договірних зобов'язань, загальних засад цивільного законодавства в цілому.

Дисертант критично оцінює положення окремих наукових робіт, а також, дотримуючись етики наукових дискусій, вступає у полеміку щодо думок, які видаються з тих чи інших причин неприйнятними. Наукові результати дисертаційної роботи отримані особисто. Для аргументації окремих положень та як підґрунтя наукової дискусії використано положення праць інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Характеризуючи аспіранта особисто слід відзначити, що Іванісов Р.В. у процесі підготовки дисертації проявив себе інтелектуальним та сумлінним науковцем, який спроможний з використанням різноманітного методологічного інструментарію виконувати складні дослідження на високому науковому рівні. Принципові зауваження наукового керівника ним було враховано та знайшли вирішення при доопрацюванні дисертації.

Під час виконання дисертаційного дослідження аспірант дотримувався основних засад академічної доброчесності, які закріплено у п. 2.3.3 Кодексу академічної доброчесності Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Відповідність дисертації вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від «23» березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями) та пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою, містить власне розуміння автора щодо доцільності вдосконалення цивільного законодавства та відповідні пропозиції. В цілому, висновки проведеного дослідження характеризуються науковою новизною. Кількість і якість висновків дисертанта свідчать про науковий характер дослідження, що відповідає науковому ступеню доктора філософії зі спеціальності 081 Право, галузі знань Право.

Враховуючи наведене, можна стверджувати, що висновки, сформульовані можна визнати такими, що мають характер наукової новизни і роблять значний внесок у рівень пізнання і розвитку проблем, які досліджуються.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 5 публікаціях, а саме: 4 у наукових виданнях України, які є фаховими з юридичних наук; а також у 1 збірнику тез матеріалів всеукраїнської наукової конференції.

Виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану здійснювалось відповідно до поставлених завдань та в повному обсязі, що відображено у відповідних висновках наукового керівника та кафедри при щорічному звітуванні аспіранта для переведення на наступний рік навчання.

Тому, вважаючи на викладене, слід зробити висновок, що представлене Іванісовим Романом Валерійовичем дисертаційне дослідження на тему «Європеїзація цивільного законодавства України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від «23» березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а тому, рекомендується до надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Після цього слово було надано рецензенткам дисертаційного дослідження.

Кандидатка юридичних наук, доцентув Анікіна Г.В. зазначила:

Тема дисертації «Європеїзація цивільного законодавства України» зумовлена зміною міжнародно-правового статусу України та переходом до етапу передвступних переговорів про повноправне членство в Європейському Союзі. Вказані процеси вимагають трансформації процесу адаптації національного права від вибіркової апроксимації до системної та незворотної інтеграції в правопорядок ЄС. У цьому контексті особливої ваги набуває реформування приватного права, яке виступає нормативним фундаментом функціонування внутрішнього ринку та забезпечення базових економічних свобод. Необхідність приведення цивільного законодавства у відповідність до *acquis communautaire* актуалізується одночасним розгортанням вітчизняної рекодифікації ЦК України, яка покликана подолати залишки пострадянського дуалізму приватноправового регулювання та оновити понятійний апарат відповідно до сучасних європейських модельних правил (зокрема, DCFR та PECL).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Результати дисертаційного дослідження Іванісова Романа Валерійовича є науково обґрунтованими. Автором правильно та чітко визначено об'єкт, предмет, методи, мету і задачі дослідження.

Визначення мети та завдань дослідження, логічна побудова роботи дали можливість Р.В. Іванісову сформулювати низку положень і висновків, які відзначаються оригінальністю та безперечною науковою новизною. Для досягнення поставленої мети і реалізації завдань роботи дисертант використав широкий спектр методів дослідження.

Текстовий виклад дисертаційної роботи має традиційну структуру і містить необхідні розділи: анотацію, вступ, два розділи результатів власних досліджень, висновки, список використаних джерел і додатки. Виклад матеріалу в дисертаційному дослідженні структурований та взаємопов'язаний між собою. В науковій роботі на підтвердження теоретичних положень використано судову

практику, автор висловлює власне бачення деяких питань, що свідчить про наукову спроможність самостійного опрацювання теми.

Отримані результати мають достатньо високий ступінь обґрунтованості. Дисертант використав значну кількість наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, дослідив становлення проблематики, сформулював самостійні висновки.

Ознайомлення з дисертацією Р.В.Іванісова дає змогу говорити про те, що сформульовані в ній наукові висновки та рекомендації мають належну міру обґрунтованості, які вимагаються від досліджень рівня доктора філософії.

Варто зазначити, що дослідження Р.В.Іванісова є детальним аналізом проблеми в сфері європеїзації цивільного законодавства України. Заслужують на увагу такі пропозиції та висновки автора:

1. Визначено доцільність офіційного нормативного закріплення принципу правової визначеності серед фундаментальних засад цивільного законодавства.

2. Автором вдоскокалено концептуальне розуміння принципу доброзвичайності у цивільному праві України, який у контексті рекодифікації обґрунтовано не лише як оціночну категорію моралі, а як самостійний нормативно-ціннісний регулятор приватних відносин. Автором доведено, що легалізація цього принципу в оновленому ЦК України трансформує правозастосовну практику, надаючи судам юридичні підстави для оцінки правомірності поведінки сторін крізь призму добросовісності та засад доброго господарювання;

3. Доречним, зважаючи на посаду дисертанта є позиція про те, що взаємодія первинного та вторинного права ЄС із національним приватним правом держав-членів та асоційованих країн-кандидатів вимагає відмови від спрощеного механічного копіювання текстів європейських директив на користь глибокої ціннісної та догматичної рецепції загальних принципів європейського права.

4. Автор дослідив та удосконалив особливості застосування колізійних прив'язок в межах деліктних зобов'язань. Автором обґрунтовано заміну застарілої прив'язки місця дії (*lex loci delicti commissi*) на європейський стандарт місця виникнення безпосередньої шкоди (*lex loci damni*).

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено в 5 публікаціях, а саме: 4 у наукових виданнях України, які є фаховими з юридичних наук; а також у 1 збірнику тез матеріалів науково-практичних конференцій.

При цьому робота не позбавлена дискусійних положень, які потребують уточнення, зокрема:

1. Здобувач пропонує повністю виключити статтю 231 Проекту 15150 щодо позасудового оспорення правочинів за заявою сторони. Проте такий позасудовий порядок міг би значно розвантажити судову систему України та спростити цивільний оборот.

2. Пропозиція здобувача щодо запровадження відповідальності виробників програмного забезпечення та систем штучного інтелекту за дефекти цифрових продуктів може створити надмірне фінансове навантаження на вітчизняну ІТ-

сферу та виникнення низки регресних позовів до власників відповідних платформ.

3. Здобувач відстоює позицію реєстраційної публічності та виключно правовстановлюючого значення державної реєстрації речових прав у Проекті 15150. Водночас автор пропонує запровадити захисні інструменти для реальних власників. Чи не призведе це до фактичного блокування віндикаційних позовів реальних власників, чиє майно було викрадено чи переоформлено за підробленими документами.

Зазначене не знижує високого наукового рівня дисертації. Здобувач проявив самостійність у розробленні складної наукової проблеми, провів теоретичний аналіз і отримав вагомий науковий результат. Опубліковані наукові праці здобувача відображають основні положення дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження *Іванісова Романа Валерійовича* на тему «Європеїзація цивільного законодавства України», відповідає вимогам, встановленим Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має істотне значення для науки цивільного права, а його автор – *Іванісов Роман Валерійович* заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Докторка філософії в галузі права, доцентка Кірик А.Ю. зазначила, що:

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена зростанням значення принципів цивільного права в цілому, особливостей співпраці України та ЄС, а також запропонованої редакції Проекту ЦК України. У цих умовах особливого наукового значення набуває дослідження особливостей європеїзації цивільного законодавства України. Традиційні підходи до наближення законодавства, сформовані в межах виконання Угоди про асоціацію, на сучасному етапі вичерпали себе, поступившись місцем жорстким критеріям сумісності з правом ЄС у сферах захисту прав споживачів, корпоративного, договірної, деліктного права та права інтелектуальної власності.

Саме тому обрана тема має вагомий теоретичний та практичний значення для розвитку сучасної цивілістичної науки.

В результаті ознайомлення з дисертаційним дослідженням *Іванісова Р.В.*, варто вказати на те, що сформульовані в ній наукові висновки та рекомендації мають належний рівень достовірності та обґрунтованості, які вимагаються від досліджень рівня доктора філософії. *Іванісов Р.В.* чітко і лаконічно визначив мету

і завдання дисертаційної роботи. Для досягнення поставленої мети і реалізації завдань роботи дисертант використав широкий спектр методів дослідження.

Текстовий виклад дисертаційної роботи має традиційну структуру і містить необхідні розділи: анотацію, вступ, два розділи результатів власних досліджень, висновки, список використаних джерел і додатки. Виклад матеріалу в дисертаційному дослідженні структурований та взаємопов'язаний між собою. В науковій роботі на підтвердження теоретичних положень використано судову практику, автор висловлює власне бачення деяких питань, що свідчить про наукову спроможність самостійного опрацювання теми.

Ознайомлення з дисертаційним дослідженням Іванісова Р.В. дає підстави стверджувати, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, ступінь їх достовірності та наукової новизни в цілому відповідають вимогам, що ставляться до такого виду робіт.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній цивілістичній науці системним комплексним дослідженням теоретичних і практичних перспектив європеїзації цивільного законодавства України. У роботі сформовано цілісну концепцію розуміння європеїзації цивільного законодавства, визначено специфіку договірного та деліктного права в умовах вступу України в ЄС. Важливо, що дисертантом проаналізовано також досвід окремих країн ЄС, що проходили шлях членства та реформували приватне законодавство.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади європеїзації цивільного законодавства» автором сформульовано цілісну теоретичну концепцію європеїзації, відмежування цього процесу від суміжних категорій. Заслуговує на підтримку запропоноване автором визначення європеїзації цивільного законодавства України як глобального, ціннісного, соціокультурного та інституційно-правового процесу трансформації вітчизняного приватноправового порядку, що полягає в системному узгодженні, наближенні та адаптації інститутів і норм цивільного права України до стандартів права ЄС, актів європейського «м'якого права», а також спільної європейської цивілістичної традиції.

Важливим науковим результатом є також удосконалення теоретичних положень щодо співвідношення понять європеїзації, гармонізації, адаптації приватно-правових порядків України та ЄС які, на відміну від існуючих підходів, розглянуто через призму багаторівневої системи правової інтеграції, у межах якої: європеїзація виступає генеральним соціокультурним, ціннісним і доктринальним процесом цілісної трансформації вітчизняного приватного права та його правової культури; гармонізація є системним методом узгодження і зближення приватноправових інститутів на основі нормативних вимог *acquis* ЄС та уніфікованих актів європейського «м'якого права»; адаптація є одностороннім техніко-юридичним інструментом пристосування національного цивільного законодавства третіх та асоційованих країн до вимог наднаціонального правопорядку.

У другому розділі дисертації «Основні напрями та механізми європеїзації цивільного законодавства України у контексті вимог права ЄС» автором проведено комплексне дослідження системи засад цивільного законодавства.

Заслуговує на підтримку пропозиція автора про нормативне виокремлення та закріплення принципу чесної ділової практики (у системній єдності з добросовісністю) як самостійної фундаментальної засади цивільного законодавства України.

Здійснено ґрунтовний аналіз поняття розумності в договірних відносинах. Автором встановлено, що ця категорія є основний об'єктивний показник для оцінки поведінки сторін, визначення строків, ціни, якості та обсягу виконання, якщо вони не були індивідуально погоджені в договорі. Автором запропоновано передбачити в ЦК України перелік факторів, який повинен бути врахований судом при оцінці розумності виконання договору в умовах воєнного стану (об'єктивні безпекові ризики для життя та здоров'я людей, загрози руйнування майна, логістичні та інфраструктурні обмеження у відповідному регіоні, реальна можливість вжиття стороною альтернативних заходів для належного виконання обов'язку).

Важливим результатом дослідження є також запропоновані автором правки до Проєкту 15150.

Водночас окремі положення роботи мають дискусійний характер. Насамперед це стосується впровадження загального обов'язку співпраці сторін, що, на нашу думку, може сприйматися як надмірне втручання в свободу договору, коли кредитора імперативно змушують допомагати боржнику.

Крім того, здобувач пропонує повністю виключити ст. 231 Проєкту 15150 щодо позасудового оспорення правочинів за заявою сторони. Проте такий позасудовий порядок міг би значно розвантажити судову систему України та спростити цивільний оборот.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний або рекомендаційний характер, не стосуються концептуальних засад дослідження та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Вони не знижують наукової новизни, теоретичної цінності та практичного значення отриманих результатів, а окремі порушені питання можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових пошуків здобувача.

Узагальнення результатів дисертаційного дослідження Р.В. Іванісова дає підстави констатувати його належний науковий рівень, комплексність та завершеність. Робота вирізняється самостійністю виконання, внутрішньою логічною послідовністю та актуальністю порушених наукових проблем.

З огляду на викладене, вважаю, що дисертація Іванісова Р.В. на тему «Європеїзації цивільного законодавства України» є науково обґрунтованою, має теоретичне і практичне значення, а отже є завершеним самостійним науковим дослідженням, що відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор Іванісов Роман Валерійович *заслуговує на присудження ступеня доктора філософії* зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

доктор юридичних наук, професор Ільків О.В., який зауважив, що дисертація Іванісова Р.В. присвячена актуальній темі.

З метою розробки пропозицій і рекомендацій щодо внесення змін та доповнень до цивільно-правової доктрини та законодавства, автором було проаналізовано достатню кількість джерел, серед яких наукові праці, нормативно-правові акти, судова практика, що дозволило вирішити поставлені у роботі завдання. Варто звернути увагу, що значна частина література власне іноземного походження.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено у п'яти наукових працях, зокрема чотирьох наукових статтях у виданнях України, визначених фаховими з юридичних наук, одних тезах доповіді на всеукраїнській науковій конференції.

Дисертантом застосовано різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем, критично оцінено положення чинного цивільного законодавства.

На думку професора, заслуговує на увагу висновок здобувача про доцільність легалізації у вітчизняному приватному праві класичного європейського інституту судової неустойки (астренту) як самостійного процесуально-правового стимулювання та дієвого засобу забезпечення виконання судових рішень у немайнових спорах.

Автор таким чином пропонує системне вирішення складної для українського правопорядку проблеми невиконання негрошових судових рішень (зокрема у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності чи спростування недостовірної інформації), і пропонує створити ефективний механізм фінансового тиску на недобросовісного боржника за кожен день прострочення без заміни самого зобов'язання в натурі.

З наукової точки зору цей висновок підтверджує, що впровадження астренту за європейським зразком має супроводжуватися розробкою чітких критеріїв судового контролю над його розміром на засадах домірності та справедливості. Це дає підстави розглядати судову неустойку не як інструмент безпідставного збагачення кредитора, а як превентивно-компенсаційну гарантію захисту приватних інтересів та підвищення авторитету судової влади в умовах європеїзації цивільного судочинства.

Разом з тим Ільків О.В. вважає, що окремі положення роботи є дискусійними, зокрема про те, що, здобувач обґрунтовує актуальність інтеграції компенсаційних механізмів безпосередньо до матеріального цивільного права України через кодифікацію делікту збройної агресії як окремої підстави для відшкодування шкоди. Водночас поза увагою автора залишилася складна міжнародно-правова проблема процесуального характеру. Будь-який цивільний позов вітчизняних фізичних чи юридичних осіб до держави-агресора (як суверенної держави) вступає у суперечність із фундаментальним принципом юрисдикційного імунітету держави. Наразі складно уявити, яким чином пропонувана матеріально-правова новела може бути практично реалізована в

українських судах без порушення міжнародних зобов'язань України, і як здобувач пропонує долати проблему виконання таких рішень в іноземних юрисдикціях, де майно держави-агресора захищене абсолютним суверенним імунітетом.

Вказане зауваження не знижує наукове значення і практичну цінність зазначеного дослідження. Висновки зроблені здобувачем у роботі достатньо обґрунтовані, цілий ряд положень та пропозицій сформульовано вперше. Тому, зважаючи на викладене, зроблено висновок, що представлене наукове дослідження Іванісова Романа Валерійовича присвячена актуальній темі – «Іванісова Романа Валерійовича», відповідає спеціальності 081 «Право» та може бути рекомендоване до захисту.

Доктор юридичних наук, професор Нагнибіда В.І. зазначив, що актуальність теми дисертаційного дослідження «Європеїзація цивільного законодавства України» зумовлена тим, що на сьогодні варто констатувати глибинну трансформацію ціннісних засад правової системи України під впливом європейської інтеграції, де приватне право розглядається як фундаментальний інструмент захисту автономії особи, її гідності та майнового благополуччя. На сучасному етапі зближення з правом ЄС ключовим викликом є подолання залишків поверхового етатизму та утвердження гуманістичного, антропоцентричного виміру цивілістики, заснованого на реальному верховенстві права. Також варто брати до уваги, що європеїзація вітчизняного цивільного законодавства вимагає не просто механічного перенесення директив і регламентів ЄС.

На думку професора, заслуговує на увагу положення дисертації, де здобувач обґрунтовує концептуальну недоцільність пов'язувати чинність договірних зобов'язань із фактом державної реєстрації самого договору як юридичного факту.

Значення цього висновку полягає в тому, що він дозволяє провести чітку межу між речово-правовими та зобов'язальними наслідками укладення договору. Відповідно до європейських норм, договір має вважатися чинним і створювати зобов'язання для сторін виключно з моменту досягнення згоди, тоді як державній реєстрації мають підлягати виключно виниклі речові права на майно та їхні обмеження (оренда, сервітути, особистий узуфрукт), що унеможливить недобросовісне оспорення договорів з суто формальних підстав.

З науково-методологічної точки зору запропонований підхід дозволяє остаточно подолати залишки радянського нормативного формалізму реєстраційних процедур та забезпечити належне втілення європейського принципу збереження договору. Це дає підстави розглядати консенсуальний договір як цілком автономне джерело приватного зобов'язання, яке функціонує незалежно від подальшого публічно-правового контролю з боку державного реєстратора, суттєво підвищуючи рівень довіри та динаміку цивільного обороту.

Однак, варто констатувати, що автор, з метою гармонізації вітчизняного законодавства із тенденціями європейського «м'якого права» та прогресивними цивільними кодексами країн ЄС, здобувач пропонує легалізувати категорію цифрових речей як безтілесного майна в межах оновленого ЦК України. Проте

впровадження цієї категорії може розмити класичну пандектну систему об'єктів приватного права та вступає у суперечність із фундаментальним принципом речового права щодо виключного переліку речових прав. Якщо цифровий актив, до прикладу, криптовалюта, NFT, токенизовані права, прирівнюється до речі, на нього мають автоматично поширюватися абсолютні речові права, включно з правом власності та віндикаційним захистом. Проте класична віндикація розрахована виключно на індивідуально-визначені фізичні об'єкти. Виникає питання, як в такому випадку, практично забезпечити речово-правовий захист об'єкта, що існує лише у формі запису в децентралізованому реєстрі (блокчейні), де фізичне володіння об'єктивно замінено цифровим контролем, а механізми примусового вилучення та передачі речі державним виконавцем не діють без доступу до приватного ключа.

В.І. Нагнибіда прийшов до висновку, що викладене зауваження викликано актуальністю питань, що розкриваються автором, тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Іванісова Романа Валерійовича на тему «Європеїзація цивільного законодавства України», відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право та вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Доктор юридичних наук, професор Костяшкін І. О. зазначив, що актуальність теми дисертації «Європеїзація цивільного законодавства України» зумовлена необхідністю вироблення нової порівняльно-правової та нормотворчої методології в умовах переходу України до фінальної стадії імплементації *acquis* ЄС в межах переговорного процесу про вступ. Специфіка сучасного європейського приватного права полягає в його багат шаровій, природі, яка об'єднує традиції романо-германської та англо-американської правових сімей із переважанням галузевих регламентів та директив мінімальної чи максимальної гармонізації. Спроби механічної рецесії таких конструкцій у стабільну, структуровану пандектну модель українського ЦК призводять до системних догматичних деформацій, понятійного дисонансу та появи взаємовиключних норм у суміжних інститутах цивільного, підприємницького та фінансового права. Особливої ваги дослідження набуває на тлі потреби подолання штучного дуалізму приватного права в Україні, де європеїзація виступає зовнішнім каталізатором очищення цивілістичної доктрини.

На думку І.О. Костяшкіна, окремої уваги заслуговує розроблене здобувачем теоретико-прикладне бачення процедурних нормопроектних особливостей адаптації цивільного законодавства України до вимог *acquis* ЄС, втілене у конкретних рекомендаціях щодо реформування Регламенту Верховної Ради України.

Значення цього висновку та розроблених рекомендацій полягає в отриманні дієвого інструментарію для подолання фрагментарності та хаотичності вітчизняного законотворчого процесу. Впровадження обов'язкових постатейних таблиць відповідності євроінтеграційних законопроектів положенням регламентів та директив ЄС, чітке виокремлення критеріїв пріоритетності сфер приватного

права та запровадження регулярних парламентських звітів Уряду створює ефективні техніко-юридичні фільтри проти викривлення суті європейського права національним законодавцем.

Іван Олександрович вказує на дискусійність положення про необхідність нормативного закріплення у цивільному законодавстві України стандарту належної професійної дбайливості боржника та розширення загального обов'язку співпраці сторін зобов'язання, за якого кредитор позбавляється права займати пасивну очікувальну позицію виключно з метою стягнення договірної неустойки чи накопичення збитків. Це положення викликає наукову дискусію щодо визначення чітких юридичних критеріїв протиправної неактивної поведінки кредитора та меж його обов'язку діяти в інтересах боржника. Імплементація цієї концепції в українську судову практику може створити зміщення тягара доказування та ризиків. Тобто, якщо обов'язок співпраці стає загальною імперативною вимогою, виникає небезпека перекладення ризиків невиконання зобов'язання з неналежну поведінку боржника на добросовісного кредитора.

Професор наголосив, що аналіз змісту роботи Іванісова Романа Валерійовича та тему «Європеїзація цивільного законодавства України» свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність, достатньо високий науковий рівень, теоретичне і практичне значення, яке повністю відповідає вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії спеціальності 081 Право.

Головуюча на засіданні – завідувачка кафедри міжнародного та європейського права, кандидатка юридичних наук, доцентка Лозінська С. В. зазначила у підсумку, що дисертація Іванісова Романа Валерійовича та тему «Європеїзація цивільного законодавства України» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що повністю відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від «23» березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Іванісова Романа Валерійовича та тему «Європеїзація цивільного законодавства України» присутні вирішили запропонувати

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження *Іванісова Романа Валерійовича на тему «Європеїзація цивільного законодавства України»*, поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

Актуальність теми. Стратегічний курс України на повноправне членство в ЄС та виконання Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС (*acquis* ЄС) вимагають глибокої та системної трансформації вітчизняного правопорядку. У цьому контексті ключовим завданням євроінтеграційної адаптації виступає оновлення приватноправової системи, яка тривалий час зазнавала десинхронізації через наявність застарілих та дублюючих норм.

Основним векторним напрямом сучасної юридичної реформи є рекодифікація Цивільного кодексу України. Концепція оновлення ЦК України та розроблений на її основі проєкт нового кодифікованого акта передбачають відмову від радянського спадку, подолання дуалізму приватноправового регулювання шляхом скасування Господарського кодексу України та утвердження моністичної системи цивільно-правового регулювання.

Актуальність дослідження посилюється необхідністю імплементації в національну цивілістику здобутків європейського «м'якого права», зокрема Проєкту Загальної довідкової схеми (DCFR), Принципів європейського договірного права (PECL), Принципів європейського деліктного права (PETL) та Принципів UNIDROIT. Рецепція цих уніфікованих модельних правил дозволяє впровадити в український цивільний оборот новітні приватноправові інститути, такі як переддоговірна відповідальність, принцип доброзвичайності (*boni mores*), правила тлумачення договорів *contra proferentem*, судова неустойка (*асспен*), а також врегулювати цифрові речі й активи.

Водночас процес європеїзації вимагає дотримання принципу правової визначеності та верховенства права, що передбачає забезпечення чіткості норм та адаптацію правотлумачної й правозастосовної практики вітчизняних судів у дусі прецедентної практики Суду справедливості ЄС та Європейського суду з прав людини. Відтак, потреба у комплексному теоретико-методологічному обґрунтуванні моделей, напрямів та правових механізмів європеїзації цивільного законодавства України в умовах рекодифікації зумовлює актуальність і доцільність обраної теми дослідження.

У сучасній цивілістиці існує достатня кількість науково-теоретичних досліджень, пов'язаних із дослідженням особливостей європеїзації цивільного законодавства як України так і країн ЄС. Питанням удосконалення, рекодифікації, адаптації цивільного законодавства України в контексті наближення національного правопорядку та правопорядку ЄС неодноразово приділяли увагу такі вітчизняні науковці, як: Ю. Білоусов, Н. Весна, О. Гайдулін, А. Гриняк, Н. Голубєва, Е. Грамацький, С. Гринько, Р. Гринько, О. Зозуляк, А. Довгерт, І. Діковська, І. Калаур, Д. А. Ківелюк, О. Кот, Н. Кузнєцова, Р. Петров,

М. Стефанчук, Р. Стефанчук, Г. Фединяк, Є. О. Харитонов, О. Харитонova, А. Чанишева, О. Ю. Черняк та інші.

В межах нашого дослідження обрано зроблено фокус на договірному та деліктному праві у зв'язку із тим, що договірне та деліктне право репрезентують класичну дихотомію зобов'язального права, охоплюють повний цикл функціонування цивільних правовідносин. Саме в сфері договірного та недоговірного права європейська цивілістична традиція досягла найвищого рівня конвергенції через інструменти «м'якого права».

Важливе значення для формування теоретичної основи дослідження мали також праці таких представників європейської приватно-правової науки: Дж. Баседов, К. П. Бергер, Т. А. Борзель, Е. Вересс, А. А. Вінтковська, П. Гілікер, Г. Грюнхут, Р. Зіммерманн, Х. Козьол, А. Лазовські, Х. Колінз, К. Мак, Ф. Патті, Дж. Раїтіо, К. М. Раделлі, Дж. Хамза, А. Харткамп, М. В. Хесселінк, П. Шлехтрієм та інших.

Разом із тим варто констатувати відсутність на сьогодні комплексних наукових досліджень у зазначеній сфері, бо вони переважно стосується виключно сфери внесення змін в законодавство, в тому числі щодо окремих сфер цивільного законодавства, однак не розглядають методологічно-концептуально явище європеїзації, що, вважаємо на сьогодні не лише своєчасними, але й надважливими, зважаючи на рекодифікацію цивільного законодавства та вступ України в ЄС.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації затверджена (28 жовтня 2022 р., протокол №6, рішення № 3) вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Дисертацію виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), а також на 2024–2030 роки «Актуальні питання правового регулювання здійснення та захисту особистих немайнових і майнових прав суб'єктів приватного права» (державний реєстраційний номер 0124U002539), що є складовою наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є здійснення комплексного теоретико-доктринального та прикладного аналізу засад, напрямів і механізмів європеїзації цивільного законодавства України, а також розробка науково обґрунтованих концептуальних пропозицій щодо вдосконалення ЦК України та правозастосовної практики в умовах системної рекодифікації приватного права.

Поставлена мета зумовила необхідність зосередити увагу на вирішенні таких *задач* дослідження:

– здійснити системний наукового розуміння європеїзації цивільного законодавства;

– з’ясувати характер, рівні та юридичні механізми впливу джерел первинного й вторинного права ЄС, а також уніфікованих актів європейського «м’якого права» на сучасному етапі модернізації цивільних кодексів країн Європи та України;

– визначити нормативний зміст і критерії принципу правової визначеності та верховенства права для європеїзації цивільного законодавства України;

– розкрити зміст та значення засад цивільного законодавства України в умовах його рекодифікації та європеїзації;

– обґрунтувати доцільність переходу на моністичну систему приватного права на підставі аналізу приватного права країн-членів ЄС;

– розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо гармонізації договірного права України з європейськими модельними правилами;

– визначити шляхи трансформації цивільно-правової відповідальності та деліктного права України, а також обґрунтувати розширення засобів судового захисту приватноправових інтересів;

– сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства України в контексті європеїзації.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини у сфері цивільно-правового регулювання, що виникають, функціонують і трансформуються в європеїзації цивільного законодавства України.

Предметом дослідження є закономірності, концептуальні засади, нормативно-правові механізми та тенденції гармонізації цивільного законодавства України з правом ЄС та європейськими модельними кодифікаційними актами у контексті європеїзації цивільного законодавства України.

Методи дослідження. Практичної цінності та достовірності результатів дисертаційного дослідження досягнуто через системне використання загальнонаукових та спеціально-правових методів наукового пізнання.

Через призму логічного методу розкрито вплив економічної та політичної співпраці України та ЄС на розвиток цивільного законодавства України (*підрозділи 1.1, 1.2, 2.1 дисертації*). За допомогою формального методу правового пізнання, що спрямований на розкриття його структурних закономірностей, визначено поняття європеїзації цивільного законодавства України (*підрозділ 1.1 дисертації*). Опосередковано формально-логічними прийомами дедукції та індукції сформовані теорії, концепції, наукові положення щодо змісту та форми цивільно-правового законодавства України (*підрозділи 1.3, 2.1, 2.2 дисертації*). Використання системно-функціонального методу надало можливість виявити особливості удосконалення цивільного законодавства у сфері договорів, цивільно-правової відповідальності, деліктів контексті наближення правопорядків України та ЄС (*підрозділи 2.3, 2.4 дисертації*). Застосування методу порівняльного аналізу дозволило визначити перспективи удосконалення національного цивільного законодавства, особливості формування приватного права в країнах-члена ЄС та приватного права ЄС (*розділи 1, 2 дисертації*).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній цивілістичній науці системним

комплексним дослідженням теоретичних і практичних перспектив європеїзації цивільного законодавства України. У межах дослідження отримано такі результати, що містять наукову новизну:

вперше:

5) запропоновано визначати європеїзацію цивільного законодавства України як глобальний, ціннісний, соціокультурний та інституційно-правовий процес трансформації вітчизняного приватноправового порядку, що полягає в системному узгодженні, наближенні та адаптації інститутів і норм цивільного права України до стандартів права ЄС, актів європейського «м'якого права», а також спільної європейської цивілістичної традиції;

6) обґрунтовано доцільність нормативного виокремлення та закріплення принципу чесної ділової практики (у системній єдності з добросовісністю) як самостійної фундаментальної засади цивільного законодавства України;

7) визначено доцільність офіційного нормативного закріплення принципу правової визначеності серед фундаментальних засад цивільного законодавства;

8) запропоновано унормувати обмеження відповідальності боржника через встановлення обсягу передбачуваності збитків. Боржник, який порушив зобов'язання, відповідає лише за ті збитки, які він передбачав або міг розумно передбачити в момент укладення договору, як ймовірний наслідок його порушення у зв'язку з обставинами, про які він знав або повинен був знати. Обмеження відповідальності не застосовується, якщо порушення зобов'язання було вчинено боржником умисно або внаслідок грубої необережності. У цьому випадку боржник зобов'язаний відшкодувати збитки у повному обсязі, включаючи непередбачувані непрямі збитки;

вдосконалено:

5) теоретичні положення щодо співвідношення понять європеїзації, гармонізації, адаптації приватно-правових порядків України та ЄС які, на відміну від існуючих підходів, розглянуто через призму багаторівневої системи правової інтеграції, у межах якої: європеїзація виступає генеральним соціокультурним, ціннісним і доктринальним процесом цілісної трансформації вітчизняного приватного права та його правової культури; гармонізація є системним методом узгодження і зближення приватноправових інститутів на основі нормативних вимог *acquis* ЄС та уніфікованих актів європейського «м'якого права»; адаптація є одностороннім техніко-юридичним інструментом пристосування національного цивільного законодавства третіх та асоційованих країн до вимог наднаціонального правопорядку;

6) на відміну від підходів, які зводять правову визначеність переважно до формальної техніко-юридичної якості тексту закону, доведено, що в контексті європеїзації цивільного законодавства України, цей принцип виступає двокомпонентною системою, яка охоплює: *правотворчий* вимір, який включає вимоги чіткості, доступності, неколізійності, сталості та прогнозованості цивільно-правових норм, обмеження меж дискреційних повноважень публічних органів, а також усунення суперечностей і дублювання норм; *правозастосовний* вимір, який включає забезпечення єдності та передбачуваності судово-

правотлумачної практики, за якої правозастосування здійснюється у дусі правових стандартів ЄС, засад верховенства права та прецедентної практики ЄСПЛ та Суду ЄС;

7) концептуальне розуміння принципу доброзвичайності (*boni mores*) у цивільному праві України, який у контексті рекодифікації обґрунтовано не лише як оціночну категорію моралі, а як самостійний нормативно-ціннісний регулятор приватних відносин. Доведено, що легалізація цього принципу в оновленому ЦК України трансформує правозастосовну практику, надаючи судам юридичні підстави для оцінки правомірності поведінки сторін крізь призму добросовісності та засад доброго господарювання;

8) підходи до визначення процедурних нормопроєктних особливостей процесів адаптації законодавства, в тому числі в межах приватного права. Запропоновано закріпити окремі норми в Регламенті ВР України, що стосуватимуться особливостей розгляду та ухвалення євроінтеграційних законопроєктів, з чітким визначенням критеріїв віднесення проєкту до категорії «євроінтеграційного»; встановити обов'язковість надання суб'єктом ініціативи детальної таблиці відповідності із зазначенням конкретних структурних елементів директиви та/або регламенту ЄС та проєкту закону, а також оцінки регуляторного впливу; доповнити регламентні процедури парламенту обов'язковим розглядом урядових звітів про виконання переговорних розділів безпосередньо на пленарних засіданнях ВР України із фіксацією результатів у формі обов'язкових до виконання рекомендацій;

9) розуміння підстав та наслідків позасудового оспорення договорів із збереженням виключно судового розгляду, крім випадків укладення договору про це між сторонами у тій самій формі, що і оспорюваний договір;

10) розуміння поняття розумності в договірних відносинах як основного об'єктивного показника для оцінки поведінки сторін, визначення строків, ціни, якості та обсягу виконання, якщо вони не були індивідуально погоджені в договорі. Запропоновано передбачити в ЦК України перелік факторів, який повинен бути врахований судом при оцінці розумності виконання договору в умовах воєнного стану (об'єктивні безпекові ризики для життя та здоров'я людей, загрози руйнування майна, логістичні та інфраструктурні обмеження у відповідному регіоні, реальна можливість вжиття стороною альтернативних заходів для належного виконання обов'язку);

набули подальшого розвитку:

11) наукове обґрунтування напрямів гармонізації вітчизняного договірного права з європейськими модельними кодифікаціями (DCFR, PECL, Принципи UNIDROIT). Доведено, що така рекодифікація повинна базуватися на відході від формально-текстуальних підходів на користь об'єктивації приватноправового регулювання;

12) розуміння правової природи переддоговірної відповідальності як відповідальності за зловживання правом. Обґрунтовано необхідність судово-правового тлумачення договорів у разі непередбачуваного ускладнення виконання;

13) обґрунтування недоцільності пов'язувати чинність договірних зобов'язань із фактом державної реєстрації самого договору з метою забезпечення повного дотримання чинності договору у зв'язку із досягненням згоди його сторонами.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні та прикладні висновки і рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані:

– у науково-дослідній роботі – для подальших наукових розробок методологічного та практичного інструментарію забезпечення удосконалення національного цивільно-правового регулювання;

– у законотворчій діяльності – для вдосконалення окремих норм цивільного законодавства України;

– у правозастосовній діяльності – під час розгляду судами справ, що виникають з цивільних правовідносин;

– у навчально-методичній роботі – під час викладання навчальних дисциплін «Цивільне право», «Європейське контрактне право», «Міжнародне приватне право»; для підготовки підручників, навчальних посібників і навчально-методичних матеріалів, у ході проведення занять із зазначених навчальних дисциплін у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова для спеціальностей 081 Право та 293 Міжнародне право (*Акт про реалізацію результатів наукових досліджень Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 25.08.2026 року*).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним дослідженням автора. Висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертаційного дослідження було обговорено на засіданнях кафедри міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, а також оприлюднено на міжнародних наукових конференціях: 9-а Міжнародна науково-практична конференція «Modern Perspectives on Global Scientific Solutions» (24-26 серпня 2026 року, м. Берген, Норвегія), VII Міжнародна наукова конференція «Інтелектуальний ресурс сьогодення: наукові задачі, розвиток та запитання» (28 серпня 2026 року (м. Дніпро, Україна).

Публікації. Основні результати наукового дослідження висвітлено у 6 наукових публікаціях, зокрема: у 4 статтях у наукових фахових виданнях України, а також у 1 тезі повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, які включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 230 сторінок. Список використаних джерел складається з 245 найменувань і міститься на 30 сторінках, три додатки розміщено на 12 сторінках.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Іванісов Р.В. Співвідношення категорій «європеїзація», «гармонізація», «адаптація» та «імплементація» у цивілістичній науці. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. № 122. С. 124–133. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2024/05/ivanisov_122.pdf
2. Іванісов Р.В. Вплив європейського приватного права та модельних кодифікаційних актів ЄС на національні правопорядки країн-членів ЄС та третіх країн. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. № 127. С. 178–189. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/ivanisov_127.pdf
3. Іванісов Р.В. Принцип правової визначеності як фундаментальна засада адаптація цивільного права України. *Європейські перспективи*. 2024. № 2. С. 469–475. URL: <https://ep.unesco-socio.in.ua/archive/2024-2/>
4. Іванісов Р.В. Правова природа окремих принципів цивільного права в контексті наближення правопорядків України та ЄС. *Наше право*. 2025. № 3. С. 558–565. URL: <https://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/archive/2025-3/>
5. Іванісов Р. Принцип добropорядності (boni mores) в оновленому цивільному законодавстві України. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference «Modern Perspectives on Global Scientific Solutions» (August 24-26, 2026, Bergen, Norway). European Open Science Space. 2026. С. 133–135.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Іванісова Романа Валерійовича на тему «Європеїзація цивільного законодавства України» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень, дотримано положення законодавства про авторські права, надано повну та достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методи дослідження. Вказане дозволяє зробити висновок про дотримання дисертантом вимог академічної доброчесності.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Іванісова Романа Валерійовича є одним з перших у вітчизняній цивілістичній науці системним комплексним дослідженням теоретичних і практичних перспектив європеїзації цивільного законодавства України. Водночас дисертації притаманні окремі спірні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі недоліки, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

Дисертація Іванісова Романа Валерійовича на тему «Європеїзація цивільного законодавства України» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від «23» березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Іванісова Романа Валерійовича на тему «Європеїзація цивільного законодавства України», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Іванісова Романа Валерійовича на тему «Європеїзація цивільного законодавства України» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Іванісова Романа Валерійовича на тему «Європеїзація цивільного законодавства України» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри приватного права, кафедри міжнародного та європейського права, запрошені науково-педагогічні працівники з правом голосу, проголосували одноголосно:

«за» – 20; «проти» – немає; «утримались» – немає.

Головуюча на засіданні:

кандидатка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри
міжнародного та європейського права
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова

Світлана ЛОЗІНСЬКА

